

נתיב הענוה - א, ה

1. ובפ"ק דע"ז (כ', ב') ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טומאה בלילה א"ר פנחס בן יאיר תורה מביאה לידי זהירות זהירות מביאה לידי זריזות זריזות מביאה לידי נקיות נקיות מביאה לידי פרישות פרישות מביאה לידי טהרה טהרה מביאה לידי קדושה קדושה מביאה לידי ענוה ענוה מביאה לידי יראת חטא יראת חטא מביאה לידי חסידות וחסידות מביאה לידי רוח הקודש רוח הקודש מביא לידי תחיית המתים וחסידות גדולה מכולם שנאמר אז דברת בחזון לחסידך ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי ענוה גדולה מכולן שנא' יען משח ה' אותי לבשר ענוים חסידים וצדיקים לא נאמר כאן אלא ענוים הא למדת שענוה גדולה מכולם.
2. ביאור זה כי מחלוקת באלו שתי מדות שהוא החסידות והענוה איזה גדולה, ובאלו שתי מדות ראוי שיהיה המחלוקת בפרט.
3. כי הענוה כבר בארנו המדה הזאת שיש לה הפשיטות הגמור מן הגשמית כי זהו ענין בעל המדה הזאת, ודבר זה ראוי אל המעלה העליונה כאשר תראה כי התחתונים אינם פשוטים לכך סבר כי הענוה הוא על הכל.
4. ולמאן דאמר כי החסידות הוא על הכל, ר"ל כי החסידות באדם במה שהוא איש טוב וכבר ביארנו זה אצל מה שאמר ולא עם הארץ חסיד כי החסידות כאשר הוא הטוב אל הכל.
5. ושני המדות האלו שהם החסידות והענוה שווים שהם מדות עליונות, רק כי ההפרש בין אלו שתי מדות למביני מדע שהוא מצד שתי בחינות מחולקות, כי החסידות מצד הטוב, ולמ"ד הענוה גדולה כי הענוה שהיא מדת הפשיטות כמו שיתבאר.
6. ואברהם היה בו החסידות וזה ידוע כי מדתו היה כך, גם היה מדתו הענוה שאמר ואנכי עפר ואפר, וזה שאמר בפ"ק דברכות (ו', ב') על מי שקובע מקום לתפלתו כשמת אומרי' עליו הי חסיד הי עניו מתלמידיו של אברהם, כי מי שהוא קובע מקום לתפלתו הוא עם הש"י עד שיש לו מקום קבוע הוא הדביקות בו, ואין מגיע למדריגה הזאת רק החסיד והעניו כמו שנתבאר בנתיב התפלה, כי אלו שתי מדות הם עם השם יתבי, זה מצד הטוב שבו וזה מצד הפשיטות שבו, ודבר זה יש להבין כי הם עמוקים בחכמה מאוד.
7. ואלו שתי מדות מדת הפשיטות כאשר הוא מסולק מן הגוף הגשמי, ומדת החסידו' כאשר הוא מסולק מן הרע לכך פליגי בהם, ואין להאריך בזה עוד.
8. ועל כן בעל המדה שהוא מדת הענוה הזאת מיוחד לעולם הבא כדאמרין בחלק (סנהדרין פ"ח, ב') איזה בן ע"ה ענותן ושפל, והדברים האלו יש להבין ממה שאמרנו כי בודאי עולם הבא הוא עולם הפשוט הנבדל, ולפיכך אשר הוא מיוחד אליו אשר הוא ענותן, כי הענוה הוא הפשיטות כמו שיתבאר והוא מיוחד לעוה"ב בפרט וכאשר הוא נעלב מן אחרים ומקבל זה ואינו עולב. וזהו ענוה על ענוה מיוחד הוא יותר לעוה"ב:

1. ברכות כ"ה, ב'

ת"ר כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו אמרו לו ר' למדנו אורחות חיים ונזכה בהם לחיי עה"ב.
אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם מתפללים ומנעו בניכם מן ההגיון והושיבום בין ברכי ת"ח ובשביל כך תזכו לחיי עה"ב.

2. שיחות הרב צבי יהודה מס' 33 עמ' 7

לעתיד לבוא יתגלה האור שהיה קיים לפני העולם ונגנו מתוך התאמה למצבו. במשך שנים ודורות, הולך הוא ומתגלה. כל מה שמוכן להתגלות, ברור הוא שישנו גם עכשיו. המציאות שתתגלה בעוד תרי אלפי שני ועוד תרי מאלפי שני היא יסוד הבריאה וכבר ישנה וקיימת עכשיו... אצלנו הכל אחדות אחת שלמה. אנחנו עם של דבקים בה' אלוהיכם. במצב זה העולם הבא נמצא בעולם הזה. המצב האידיאלי הוא הופעת עם של נביאים בארץ הנבואה. בתוך מציאותנו המדינית והחקלאית של העולם הזה מבריק אור העולם הבא.

2א. שם.

יש יחידים שתופסים, מרגשים וחיים, את העתיד בהווה. "עולמך תירה בחיידך" את העולם הבא בעולם הזה. מעבר למציאות שלנו, קיימת אמת מציאותית שמשקפת, מקרינה וחיה, מתוך מצב של דעת עילאית, מצב של התרוממות קודש מחשבתית אמונית דבקותית... ככל שהגוף והנפש שלמים יותר כך אושר העתיד מאיר, מדריך ומטהר, מזכך ומקדש את ההווה.

2ב. אגרות הראי"ה ב עמוד לט

בהבדל שבין רוחניות וגשמיות, צריך להעיר, שכל עיקר הבדל זה הוא רק בערך להשגתנו השכלית והחושית, ובעצמיות - וק"ו ביחש להדעה העליונה אין מקום לשום הבדל בזה. וכשאנו רוצים להסביר לנו את הענינים אנו אומרים, שברוחניות אנו מכירים חלק יותר גלוי של הופעה, ובגשמיות - חלק יותר סתור ומחובא, ובמקור האלהי הכל הוא במציאות מלא. מקטן ועד גדול, ומתגלה המציאות לפי הכנת המקבלים. אבל כל מה שמתגלה הוא יש ממש, אלא שמתגלה ניצוץ קטן מן הכל, וע"כ אנו משיגים בו התכונה החסרה, שאנו רגילים לבטאה בשם "גשמיות", מה שאין זה לפי האמת, ומ"מ היא האמת המושלכת לארץ, העולה וצומחת, "אמת מארץ תצמח".

2ג. אחדות ושניות

... אין העולם החומרי נפרד מהעולם הרוחני, אחדות שלמה יש בין שני העולמות האלה, כי שניהם ממקור אחד מוצאם "כי ביה ה, צור עולמים"... ועם ישראל גוי אחד בארץ, שהשניות שנואה לו על פי שרש נשמתו, מרגיש כי ההפרדה בין החומריות ובין הרוחניות מסבה לו צער גדול ועמוק, והוא מבקש לו דרך לשוב אל האחדות.

3. בינה לעיתים חלק א - דרוש ו לשבת תשובה

וזאת היתה שאלת ובקשת התלמידים לר' אליעזר, למדנו ארחות חיים, תודיע ותלמד לנו רבינו הארחות אשר נדרוך בהם באלו החיים שאנו חיים בעה"ז, כי במה שתשכילנו ותלמדנו דעת זו נזכה בהם לחיי העה"ב, ונהיה זוכים בהם, ר"ל באלו החיים עצמם עודנו על פני האדמה, נגיע אל החיים של העה"ב.

4. משנה מסכת ברכות פרק ט

כָּל חוֹתְמֵי בְּרֻכּוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, הָיוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם. מִשְׁקַלְקְלוֹ הַמֵּינִין, וְאָמְרוּ, אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד, הַתְּקִינוּ שֶׁיְהִיוּ אוֹמְרִים, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם.

4א. רע"ב על מסכת ברכות פרק ט משנה ה

משקלקלו המינים - שאין מאמינים בתחיית המתים ואמרו אין עולם אלא זה, התקינו עזרא ובית דינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש, העולם הזה והעולם הבא, להוציא מלב המינים שכופרים בתחיית המתים:

ב. מאורות הראי"ה חנוכה עמ' כה

היונים אמנם בקשו לסמות אורו של עולם, החשיכו עיניהם של ישראל ומלאו את העולם פחזות והוללות, על יסוד העיקר של לקיחת ציור הזמן ההוא בלא שום תעודה בעתיד, עד שגרמו להשפיע על הכתות הרעות שיצאו מקרבנו לאמר אין עולם אלא אחד, ושעבורם תקנו במקדש לאמר "מן העולם עד העולם" כלומר, בשעה שהזמנים מתוקנים ועיני השכל בהירות, די באמירה אחת, "מן העולם", והעתיד כבר נשקף, אבל באשר האפילו אור האמת, ראוי להעמיד מפורש את התעודה של העתיד, אע"פ שהעינים הטרוטות אינן מכירות אותו מן ההווה, מ"מ דבר אלהינו יקום לעולם.

5. שיחות הרצ"י מס' 56 עמ' 8

האחדות האלוקית מאחדת הנצח והזמן, את העולם הזה והעולם הבא. לאומת הנוסחה של ריקנות של פרוד בין אלוקים וקיסר, בין העולם הבא והעולם הזה... העולם הבא במובנו האמתי מחזק מגדל ומאמץ את העולם הזה, נותן ערך של בניין האמתי בעולם הזה, מגלה את החיים באומץ גם בעולם הזה. מתוך העולם הבא, מופיעה גדלות העולם הזה.

א. ע"ר ב שסז

מצד החכמה העליונה, העוה"ז והעוה"ב כלולים הם ביחד, וכל המחזק את העוה"ז וכל המחזק את העוה"ב מחזק את העוה"ב..

ב. אורות התשובה יב, ה

בשעה שהאדם חוטא הוא בעלמא דפירודא, ואז כל פרט ופרט עומד בפני עצמו, והרע הוא רע בפני עצמו, ויש לו ערך רע ומזיק. וכשהוא שב מאהבה מיד מתנוצץ עליו אור ההויה של עלמא דיחודא, שהכל מתארגן בו לחטיבה אחת, ובקשור הכללי אין שום רע כלל, כי הרע מצטרף אל הטוב לתבלו ולהרים עוד יותר את יקרת ערכו. וכזה נעשים הזדונות לזכויות ממש.

א. רמב"ם יד החזקה - הלכות תשובה פרק ח

(ח) זה שקראו אותו חכמים העולם הבא לא מפני שאינו מצוי עתה וזה העולם אובד ואחר כך יבא אותו העולם אין הדבר כן אלא הרי הוא מצוי ועומד שנאמר אשר צפנת ליראיך פעלת וגוי ולא קראוהו עולם הבא אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימים בו בגוף ונפש וזהו הנמצא לכל אדם בראשונה.

6. אוה"ק ג שו

הצדיקים המופלאים שאין עולם הזה תופס אצלם מקום מצד גבוליו שפלותו וצמצומו, דוקא הם מוקירים את העולם ומכבדים אותו, מפני שהם רואים בו עולם עליון, זיו טהור ממקור החיים, ויפיו וטובו מתעלה בעילויים גדולים, והרגשת הנועם והיופי שבו מתגדלת אצלם בגודל של קדושה ועדינות עליונה, עד שהנם תמיד חיים מלאים, שיש בהם כל שיקוי הלשד של כל ההנאות האסתתיות, המענגות את החיים במעלה עליונה מאד.

א. אורות / זרעונים / צמאון לאל חי

צָרִיךְ לְהִרְאוֹת אֶת הַדָּרֶךְ אִיךָ נִכְנָסִים אֶל הַטָּרְקְלִין – דָּרֶךְ הַשְּׁעָר. הַשְּׁעָר הוּא הַאֲלֵהוּת הַמְתַּגְלָה בְּעוֹלָם, בְּעוֹלָם בְּכָל יָפְיוֹ וְהַדְרֹו, בְּכָל רוּחַ וְנִשְׁמָה, בְּכָל חַי וְרִמְשׁ, בְּכָל צֶמַח וּפְרַח, בְּכָל גּוֹי וּמְמַלְכָה, בְּיָם וּגְלוֹי, בְּשִׁפְרֵי שִׁחַק וּבַהֲדָרֵת הַמְּאֹרֹת, בְּכִשְׁרוֹנוֹת כָּל שִׁיחַ, בְּרַעֲיוֹנוֹת כָּל סוּפֵר, בְּדַמְיוֹנוֹת כָּל מְשׁוֹרֵר וּבַהֲגִיוֹנוֹת כָּל חוֹשֵׁב, בְּהַרְגֵּשֶׁת כָּל מְרַגֵּשׁ וּבִסְעֵרֵת גְּבוּרָה שֶׁל כָּל גְּבוּר. הַאֲלֵהוּת הַעֲלִיּוֹנָה, שְׁאֵנוּ מְשִׁתּוֹקְקִים לְהַגִּיעַ אֵלֶיהָ, לְהַבְלֵעַ בְּקִרְבָּהּ, לְהַאֲסֹף אֶל אוֹרָהּ, וְאִין אָנוּ יְכוּלִים לְבֹא לְמַדָּה זוֹ שֶׁל מְלוֹי תְּשׁוּקָתֵנוּ, יוֹרְדֵת הִיא בְּעֶצְמָהּ בְּשִׁבְלֵנוּ אֶל הָעוֹלָם וּבְתוֹכוֹ, וְאָנוּ מוֹצְאִים אוֹתָהּ וּמְתַעֲנְגִים בְּאַהֲבָתָהּ, מוֹצְאִים מְרֻגָע וְשְׁלוֹם בְּמִנוּחָתָהּ. וְלִפְרָקִים תִּפְקְדֵנוּ בְּבָרֵק עֲלִינוּ מִזִּיו שֶׁל מַעְלָה, מְאוּר עֲלִינוּ שְׁמַעַל כָּל רַעֲיוֹן וּמְחַשְׁבָּה. הַשְּׂמִים נִפְתָּחִים וְאָנוּ רוֹאִים מְרָאוֹת אֱלֹהִים, –

7. אורות התורה הלמוד והמעשה (ה)

ודוגמא לדבר מציאות חיי עוה"ב, שלא הוזכרה כי אם ברמזים, מפני שלפי תגבורת ערכה האיכותי די לו בזה, ואם הי' מתפרש יותר הי' מוסיף ומתגבר כח המשיכה המיוחד לו, עד שלא הי' מניח מקום לציורים אחרים, שבאמת הם כולם גם מועילים לו ומרוממים אותו, כמו הצלחת הכלל והפרט אפילו בהוה, ואהבת ד' מצד עצמה, שהיא עולה על כל, עם כל חלופי המקורות הפרטיים, שייסוד האהבה נמשך מהם; ורק אח"כ כשנתמוטטה ההכרה, עד כדי קלקול המינים, לאמר שאין עולם אלא אחד, הוצרכו לתקן "מן העולם עד העולם", כדי להחזירה למעמדה הראוי.

8. אבות ד

(טז) רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוודור, כדי שתקנס לטרקלין: (יז) הוא היה אומר, יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא. יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא, מכל חיי העולם הזה:

9. ספר הכוזרי - מאמר ראשון אות (קט)

אמר החבר: והייתם לי סגלה ואני אהיה לכם לאלהים ואנהיגכם ואנשים מכס יהיו עומדים לפני ועולים השמימה כאותם שהיו מתהלכים בחייהם בין המלאכים והמלאכים יקראו לכל אחד מאלה בן אדם להבדיל בינו לבינם ואף מלאכי יהיו מתהלכים בקרבכם בארץ ותראו אותם בבואם בודדים או במחנות לשמר עליכם ולהלחם לכם ותאריכו ימים על הארץ שבסיועה הגעתם למדרגה הזאת היא אדמת הקדש.

ספר דעת ותבונה למוהרי"ח - פרק ראשון

כתב הרב ז"ל בעץ חיים שער אי' וז"ל, דע כי טרם שנאצלו הנאצלים ונבראו הנבראים היה אור עליון פשוט ממלא כל המציאות, ולא היה שם מקום פנוי בבחינת אויר ריקני וחלל, אלא היה הכל ממולא מן אור אין סוף פשוט ולא היה לו בחינת ראש ולא בחינת סוף, אלא הכל היה אור אחד פשוט שוה בהשוואה אחת, והוא הנקרא אור אין סוף, ושמו מוכיח עליו שאין בו שום תפיסה לא במחשבה ולא בהרהור כלל ועיקר, והוא מופשט ומובדל מכל מחשבות, והוא קודם אל כל הנאצלים והנבראים והיצורים והנעשים ולא היה בו זמן התחלה וראשית, כי תמיד הוא נמצא וקיים לעד:

וכאשר עלה ברצונו הפשוט לברא העולמות ולהאציל הנאצלים להוציא לאור שלימות פעולותיו, והוא ליקרא רחום וחנון, וכיוצא... ואז במקום הצמצום נשאר מקום פנוי ואויר וחלל ריקני. וענין הצמצום הזה ומהותו איך הוא ואיך היה אין שום ברירה יכולה להשיג ולהבין הדבר הזה.

עע

7. עולת ראיה / חלק א / עמוד רנו

"כמה ישהה בין תפלה לתפלה, ר"ה ור"ח, ח"א כדי שתתחונן דעתו עליו, וח"א כדי שתתחולל דעתו עליו". (ברכות ל:). עומק ההכרה הוא בשתיים: בציור מה שראוי לדעת ובהכרת הגבול במה שאין ראוי לצייר. ענין חן הוא השפעת דבר, חניה היא קביעת מקום והתפסו, ולכן מציירי האמתיות הם יודעי חן. לעומת זה הידיעה במה שאין ראוי לצייר היא חילה, כמו חלל פנוי במשפט הכרתו מיראת ד', ועל שם כך נקרא שהתפלל ויחל. התפלה השלמה צריכה מדות אלה, וכל אחד לפי מדרגתו צריך שתהיה לו אחת מהן עיקר והשנית שמוש לה: בעומק הכרת האמתיות הנשגבות כפי הראוי, עד שתתחונן דעתו, ובהגדרת ההתבוננות במה שראוי להסתיר להסתיר פנים, עד שתתחולל דעתו.